

Bacalaureatul încotro?...

urmărire din pagina 1

...din 2009, proba scrisă la limba și literatura română constă în trei subiecte, respectând programa de învățământ, manualele alternative și, bineînțeles, prestația profesorilor. Cu excepția unor formulări eronate, asupra cărora vom reveni, subiectele erau bine concepute și dădeau posibilitatea verificării și aprecierii corecte a cunoștințelor de limba și literatura română la sfârșit de ciclu liceal. Elevii s-au obișnuit cu testele simulative, subiectele erau mult pe programele școlare de gimnaziu, liceu și bacalaureat, suficient de accesibile, iar procentul de promovabilitate a bacalaureatului a crescut simțitor de la an la an, în favoarea calității învățământului.

Dar, a fost suficient de un singur ciomag la un car de oale, ca să zădărnicească practicile bune și experiențele dobândite timp de șapte ani la examenele de bacalaureat. Un Ordin al ministrului Educației Naționale, nr. 3004/04.01.2017, **Mircea Dumitru (foto)**, profesor de logică la Facultatea de

Filozofie și rector al Universității din București, schimbă radical structura subiectelor de limba și literatura română, începând cu Bacalaureatul din 2018. Ministrul tehnocrat din guvernul lui Dacian Cioloș pornise de la un Test al Programului pentru evaluarea internațională a elevilor (PISA) conform căruia 42% dintre elevii români nu înțeleg textul citit și se blochează la aritmetica de bază, în condițiile în care media europeană este de 20%, dar fără să țină cont că testul s-a făcut pentru elevi de 15 ani și că de la această vârstă ei mai parcurg încă o treaptă importantă a învățământului liceal. Drept urmare, pornind de la prezumția de analfabetism funcțional, jignitoare pentru un elev din clasa a XII-a, subiectul I la limba și literatura română, pe baza unui text nonliterar, verifică dacă absolventul știe să citească și să explice ceea ce a înțeles. Din același subiect cu cinci întrebări sau sarcini de lucru din itemul obiectiv A, se mai rupe un alt item (B), considerat subiectiv, și se cere redactarea unui text argumentativ de 150-300 de cuvinte, de tip eseu, pornind de la o afirmație sau informație din textul de bază. Subiectul al II-lea, același pentru toate filierele, profilurile și specializările, ca și subiectul I, are ca suport un text literar prin care li se cere să ilustreze o noțiune sau concept de teorie literară (gen, specie, curent literar, noțiuni de compoziție, versificație și stil). Subiectul al III-lea, asemănător cu subiectul II, dar diferențiat în funcție de filieră, profil, specializare, constă în elaborarea unui eseu de minimum 400 de cuvinte și vizează aspecte de analiză tematică, structurală, stilistică a operelor literare studiate ce aparțin scriitorilor canonici, curentelor culturale/literare, perioadelor, speciilor literare și/sau tipurilor de texte menționate în programa de bacalaureat.

Actualul ministru, numele nici nu mai contează din moment ce se schimbă numai stăpânul nu și ciomagul, preia aidoma Ordinul de modificare a structurii subiectelor pentru Bacalaureatul din 2018 și-l pilotează

la simularea susținută în 2017 de elevii din clasa a XI-a, pentru a-i obișnui cu bacalaureatul din 2018. Ordinul e ordin, profesorii și elevii îl vor executa fără să-i fi consultat nimeni. Ceea ce mă surprinde, mă intrigă, mă supără este lipsa de reacție legitimă a profesorilor, a Consiliului elevilor sau a Comitetelor de părinți. În compensație, în locul celor interesați, ale căror voci le reunești cu greu într-o singură scrisoare deschisă, ca dascăl de o viață întreagă în toate ciclurile de învățământ superior, licență, masterat, doctorat, mă simt obligat să demonstrez, prin comparație, cu argumente plauzibile, că noua formulă de Bacalaureat este inferioară celei precedente, cu speranța că pe viitor lucrurile pot fi și trebuie să fie remediate.

În vechea formulare, subiectele erau mai bine multate pe programa școlară și conținuturile asociate, ofereau posibilitatea unei mai bune, mai adecvate verificări și aprecieri ale cunoștințelor. Astfel, subiectul I, pornind de la un text literar studiat sau la prima vedere cu 9 itemi (în franceză și engleză – punct, detaliul dintr-un program), adică sarcini de lucru, cu întrebări și răspunsuri, avea de verificat cultura filologică generală, de limbă și literatură, acumulată în învățământul gimnazial și liceal, cu itemi ce vizau probleme de gramatică, ortografie, punctuație, vocabular, noțiuni de știința literaturii: genuri și specii literare, curente literare, probleme de versificație și stil, compoziție literară. Subiectul al II-lea le cerea elevilor să scrie un text sau un discurs de tip argumentativ pe o temă dată: o expresie celebră, o maximă, un concept, o situație de viață. În afara exprimării corecte și elevate, adecvate temei, și a respectării normelor limbii literare, era vizată și structura discursului argumentativ prin formularea unei ipoteze sau opinii personale, enunțarea și dezvoltarea corespunzătoare a cel puțin două argumente în favoarea ipotezei, formularea unei concluzii pertinente. Subiectul urmărea verificarea culturii generale a elevilor, a capacităților intelectuale, a abilităților de exprimare scrisă, a originalității în tratarea unui subiect, dar și a sensibilității, personalității, fanteziei, imaginației sau a altor facultăți raționale și imaginative.

Cu totul surprinzător și eronat la subiectul al III-lea li se cerea elevilor să redacteze un eseu structurat, probabil cu gândul la structura hexametrică a discursului antic, deși este vorba despre o compunere după texte literare prin care se verifică lectura beletristică a elevilor și cunoștințele lor de știința literaturii, de istorie, teorie și critică literară. Tratarea are un caracter reproductiv și nu creativ ca subiectul al II-lea, fiindcă verifică lectura obligatorie, înțelegerea și interpretarea cunoștințelor de literatură română acumulate de-a lungul anilor.

În noua structură, subiectul I, pornind de la un text nonliterar (memorialistic, epistolar, jurnalistice, juridic-administrativ, științific, din domeniul audio-vizualului etc.) este superficial și inadecvat pentru un examen de limba și literatura română care trebuie să probeze și să explice virtuțile expresive, estetice, stilistice, literare ale cuvintelor (sinonime, omonime, arhaisme, regionalisme, cuvinte argotice, expresii etc.). După modul în care este conceput și formulat, subiectul I pornește de la prezumția jignitoare de analfabetism funcțional al absolvenților de liceu, cărora li se cere prin cinci întrebări să explice dacă au înțeles ceea ce au citit. Itemul B din cadrul aceluiași subiect, pornind de la o informație din text este un fel de eseu pe o structură dată, care ține locul subiectului II din vechea structură. Dezavantajul față de vechiul subiect II este că se cantonează și se limitează strict la informațiile din textul suport, fără ca să-i dea ele-

vului posibilitatea de a-și etala propria sa personalitate, implicând în argumentarea temei date întreaga sa educație formală (din școală), non-formală (din afara școlii) și informală (din mai multe medii, pe căi diferite). Din considerente practice programele de limbă și literatură română sunt alcătuite pe un model comunicativ-funcțional ce presupune studiul integrat al limbii, al comunicării și al textului literar. În acest scop, azi numeroase asociații sau organizații nonguvernamentale au printre obiectivele lor dezvoltarea capacităților de comunicare orală și scrisă, cum este de exemplu toastmaster-ul internațional, cu filiale în toată țara.

Programele școlare, manualele alternative și, în mod inevitabil, profesorii și elevii, unele ghiduri sau îndreptare didactice vorbesc eronat despre așa-zisul eseu structurat, opus eseului nestructurat sau, fiindcă asocierea nu sună bine, eseu argumentativ. Despre întrebarea nepotrivită a acestor termeni am mai informat într-o scrisoare deschisă adresată ministrului Educației Naționale și publicată în Tribuna învățământului, nr. 129 (3170) din 20 aprilie, 2015, dar ignoranța filologică a celor care întocmesc subiectele nu a fost oprită încă. Cu titlu preventiv mă simt obligat să repet și să fac câteva precizări. Între text, discurs sau text argumentativ și eseu relația nu este de concordanță (de identitate, incluziune sau interferență), ci de opoziție, de ceea ce logica studiată și la liceu se numește relație de coordonare, când în sfera unei noțiuni gen sunt reunite mai multe specii diferite. În cazul nostru, noțiunea gen, cu sfera cea mai largă este textul. În latină textus însemna țesătură, prin extensiune urzeală, combinare de fire verbale sau scrise. Încă din antichitate, specia cea mai obișnuită a textului sau genului oratoric (arta de a vorbi corect, frumos și convingător), dizolvat ulterior în cele trei genuri tradiționale: epic, liric, dramatic, era discursul (de la lat. dis-separat, contrar; împrăștiat și curro, -ere, cursum – a curge, a alerga). După domeniul de întrebuintare discursul putea fi juridic, argumentativ, politic și avea o structură hexametrică: 1. exordiu, introducere, incipit; 2. narațiunea propriu-zisă; 3. diviziunea, compoziția sau organizarea materialului pe părți; 4. probarea, confirmarea sau argumentarea celor susținute; 5. respingerea sau negarea argumentelor adversarului; 6. concluzia sau perorația. Structura hexametrică a discursului antic se regăsește și azi fără a ordone strict stabilită ori prezență obligatorie, aproape în toate scrierile beletristice sub forma celor șase părți obișnuite ale unei opere literare: expozițiunea, intriga, conflictul, desfășurarea acțiunii, punctul culminat, deznodământul. Nici împărțirea unor specii ale genului dramatic pe cinci

acte nu este străină de structura canonică a vechiului discurs. Cu timpul, discursul a fost numit și text argumentativ. Textul reunește în sfera sa și eseul. Eseul este o specie hibridă situată la limita între filozofia morală practică și literatură. A fost creat de Michel de Montaigne (Les essais, 1580) și este o încercare, după cum îi spune și numele (fr. essayer – a încerca), de a explica o anumită situație, morală, filozofică, existențială, cu mijloace situate la limita dintre știință și artă, morală, filozofie și literatură. Eseul are un pronunțat caracter subiectiv și probează mai ales originalitatea de gândire și simțire a autorului. Din această cauză i se mai spune compunere liberă sau creatoare, diferită de compunerea după texte literare care are un caracter inevitabil reproductiv. Iată de ce e bine să separăm cele trei noțiuni, text, discurs sau text argumentativ și eseu. Și acum cred că este foarte limpede pentru oricine că subiectul al III-lea de la examenul de bacalaureat de la limba și literatura română, fie în varianta veche, fie nouă, prin care se cerea alcătuirea unui eseu de 2-3 pagini, minimum 400 de cuvinte, despre un scriitor sau operă literară, despre un aspect sau altul al operei, se putea formula oricum: comentariu, analiză, caracterizare de personaje, relatare, paralelă, compunere după un text literar, dar nicidecum eseu. Esau structurat și nestructurat reprezintă un non-sens, o contradicție în termeni, fiindcă în lume nu există nimic nestructurat, totul are o structură, o unitate de dependențe interne.

În ultimul timp mai suntem amenințați cu dispariția manualelor alternative în favoarea unui singur manual și a unei singure edituri. Formal a avut loc și o consultare publică pe baza unui chestionar, dar care nu privea probleme de conținut, ci numai dacă manualele trebuie tipărite sau nu și la ce discipline. După părerea noastră manualele alternative sunt un câștig, dar numai cu condiția ca ele să trateze aceiași scriitori și aceleași opere selectate de judecățile critice ale timpului, pentru o formație literară unitară, identică a elevilor din toate colțurile țării. Deși sunt mulți suplinitori, cel mai bun manual alternativ și îndreptar metodic-co-științific îl reprezintă însă profesorul de specialitate. Cu toate acestea, manualul rămâne un aliat comod, necesar și util pentru fiecare purtător. Ne îndoiim dacă vreodată competiția între manualul tipărit și on-line va putea avea un învins sau un învingător. Relația între carte sau textul tipărit și internet (mediul virtual, televiziunea sau literatura computerizată) trebuie să rămână de complementaritate conștientizată cu toate avantajele și dezavantajele de rigoare. ■